

Responsible Communication

To cite this article: Siltaloppi, S. & Lindholm, C. (2022). Suomenruotsalaiset viittomakieliset selkokielen kohderyhmänä. In: H. Katajamäki, M. Enell-Nilsson, H. Kauppinen-Räsänen & H. Limatius (Eds.). *Responsible Communication*. VAKKI Publications 14. 158–175. Available at: <https://vakki.net/index.php/2022/12/15/responsible-communication/>. ISBN 978-952-69732-1-0.

Suomenruotsalaiset viittomakieliset selkokielen kohderyhmänä

Satu Siltaloppi^a & Camilla Lindholm^b

^a Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta, Tampereen yliopisto

^b Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta, Tampereen yliopisto

This article¹ concerns a simplified form of Finland-Swedish Sign Language that the community uses when a person needs an easier version of signing. Based on interviews with sign language interpreters, this article describes the possible reasons behind this need for simplification and what the common changes in the signing are when it is simplified. This article states that both the reasons and the ways of simplifying are similar to what has been described in studies on other signed languages: for example, the signing becomes slower and more visual, and the sentences should be kept short. The reasons for using Easy Sign Language are similar to the reasons for using Easy Language for hearing people: there is a physiological, psychological, neurological, or neuropsychiatric reason – either short-term or permanent – why the person requires more time to process the message. The interviewed interpreters give some concrete examples of how to recognize the need for Easy Sign Language and tactics for signing in a simplified, easier manner.

Avainsanat: selkokielistetty viittominen, suomenruotsalainen viittomakieli, viittomakielen tulkkaus

---

¹ Artikkelia muokattu 6.4.2023.

1 Johdanto

Suomessa on arviolta 3000 viittomakielistä kuuroa, joista suurin osa käyttää suomalaista viittomakieltä (KPO 2010; Kuurojen liitto 2022). Suomenruotsalaista viittomakieltä käytäviä kuuroja on noin 90 (Andersson-Koski 2015: 4, 35), joten he ovat vähemmistö vähemmistössä. He ovat osa ruotsinkielistä väestöämme mutta viittomakielisiä, joille kirjoitettu ruotsi on toinen tai vieras kieli. Lisäksi he ovat osa viittomakielistä vähemmistöämme ja käyttävät uhanalaista vähemmistöviittomakieltä äidinkielenään. (Andersson-Koski 2015: 22–25; SOU 2006: 74; Westerlund 2021: 12–19.) Viittomakieliset kokevat olevansa ensisijaisesti kieli- ja kulttuurivähemmistö ja viittomakielinen voi kuulostatukseltaan olla kuuro, huonokuuloinen tai kuuleva (Andersson-Koski 2015: 2930; Kuurojen liitto 2022). Tämän johdosta tässä artikkelissa keskitytään aistivammanäkökulman sijaan ensisijaisesti kielivähemmistönäkökulmaan ja käytetään termiä viittomakielinen tilanteessa, jossa kuulostatuksella ei ole merkitystä.

Tässä artikkelissa kuvaamme, millainen selkokielen eri muotojen käyttäjä suomenruotsalainen viittomakielinen voisi olla, millaisia kielellisiä haasteita hän voi kohdata arjessaan ja mitä eri tekijöitä näiden haasteiden taustalla voi olla. Viittomakielisilläkin voi olla kielellisiä haasteita, jotka aiheutuvat esimerkiksi kehityshäiriöistä, oppimisvaikeuksista, vieraskielisyydestä sekä ikääntymisestä ja muista syistä johtuvista sairauksista (Hannola & Ala-Sippola 2010: 14; Katsui ym. 2021: 111, 121, 129, 135–139; Leskelä & Virtanen 2006: 12; Sivunen & Juva 2021: 3). Arjen kielellisiä haasteita voidaan kuitenkin ylittää esimerkiksi selkokielistämällä käytettyä viittomakieltä. Selkokielellä tarkoitamme kielenkäyttöä, jossa puhetta, viittomista tai kirjoitettua tekstiä mukautetaan sisällön, sanaston ja rakenteen osalta ymmärrettävämmäksi yleiskieleen verrattuna (Leskelä & Virtanen 2006: 8; Leskelä 2019: 93; Leskelä & Uotila 2020: 227). Sen lisäksi, että osa viittomakielisistä hyötyy selkokielistetystä viittomisesta, viittomakieliset määrittävät usein myös yhdeksi kirjoitetun selkokielisen ja saavutettavan viestinnän kohderyhmäksi (Leskelä & Uotila 2020: 229). Saavutettavassa viestinnässä pyritään esittämään informaatio sellaisessa muodossa, että kohderyhmä voi havaita, ottaa vastaan ja ymmärtää sen (Maaß 2020: 21). Artikkelin otsikossa sanoilla ”selkokielen kohderyhmänä” haluamme korostaa selkoistamisen tuomia mahdollisuuksia arjen haasteiden ylittämiseksi viestintätilanteissa, joissa kielen ymmärtäminen ei täysin suju. Tässä artikkelissa kuvataan viittomakielen tulkkien kokemuksia ja havaintoja tilanteista, joissa on tarvittu viitotun kommunikaation muokkaamista selkokielen käytön kaltaisesti, ja peilataan niitä suomenruotsalaisten ja muidenkin viittomakielisten mahdollisiin arjen kielellisiin haasteisiin. Tarvitsemme viittomakielisten kohtaamien haasteiden selvittämistä, jotta haasteita voidaan ratkaista ja mahdollisia yhteiskunnallisen osallistumisen esteitä voidaan purkaa.

Suomenruotsalaisilla viittomakielisillä on oltava mahdollisuus uhanalaisen kielen säilyttämiseen ja osallisuuteen kielen ja yhteisönsä tutkimisessa (Andersson-Koski 2015: 19, 62, 64). Tämän huomioiminen on osa vastuullista viestintää. Artikkelini on osa Tampereen yliopiston *Lätt finlandssvenska – en språkform för minoriteter inom minoriteten* -projektia², jossa suomenruotsalaisen viittomakielen yhteisö on Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. -yhdistyksen edustamana mukana yhteistyökumppanina ja jota rahoittaa Svenska Litteratursällskapet i Finland. Tässä osatutkimuksessa selvittämme, miten suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävät muokkaavat eli selkokielistävät viittomistaan tilanteessa, jossa kaikki osapuolet eivät ymmärrä yleiskielistä viittomista. Osatutkimuksessa selvitetään, millaista tämä selkokielistetty viittominen käytännössä on. Tutkimuskysymyksemme ovat: 1) Millaisia muutoksia viitotjat tekevät omaan viittomiseensa, kun he huomaavat, että vastapuoli tarvitsee syystä tai toisesta selkokielistettyä

---

² Tietoa projektista *Lätt finlandssvenska – en språkform för minoriteter inom minoriteten*: <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/latt-finlandssvenska-en-sprakform-minoriteter-inom-minoriteten>; <https://research.tuni.fi/lattsprak/> (lainattu 8.11.2022).

viittomista? 2) Mitä viittojat muokkaavat ensimmäiseksi ja mitä kaikkea he ottavat huomioon selkokielistäessään viittomistaan? Tutkimusaineisto koostuu kielenkäyttötilanteiden havainnoinnista sekä yksilohaastatteluista. Tässä artikkelissa keskitytään taustoittamaan suomenruotsalaisten viittomakielisten ryhmää kirjoitetun ja viitotun selkokielen mahdollisena käyttäjänä viittomakielen tulkkien kokemuksiin ja havaintoihin perustuen.

Artikkelin luvussa 2 esittelemme suomenruotsalaiset viittomakieliset kieliyhteisönä ja kerromme yhteisön kouluhistoriasta ja -tilanteesta sekä arjen kaksi- tai monikielisydestä. Luvussa 3 käymme läpi aiempaa tutkimusta selkokielistetystä viittomisesta ja kuvailemme, miten se eroaa yleiskielisestä viittomisesta. Luvussa 4 esitellään tutkimuksessa käytetty aineisto ja tutkimusmenetelmät. Luvussa 5 esitetään tuloksia. Luvussa 6 annetaan lyhyt yhteenveto artikkelista ja sen tuloksista.

2 Suomenruotsalainen viittomakieli ja kieliyhteisön monikielisyys

Viittomakielisten koulutustausta ja kielitaito vaihtelevat hyvin paljon, ja kaikki viittomakieliset eivät siis suinkaan ole selkokielisten kielimuodon käytön kohderyhmää. Yhteisössä on henkilöitä, jotka voivat hallita useitakin viittomakielisiä hyvin sekä osata useita kirjoitettuja kieliä, ovat akateemisesti koulutettuja ja työskentelevät asiantuntijatehtävissä. Toisaalta viittomakielisten yhteisöön kuuluu myös henkilöitä, jotka eivät ole saaneet lainkaan tai riittävästi viittomakielen opetusta, vaan heidän lapsuudessaan on keskitytty kuulon ja puheen kuntoutukseen ja heidän viittomakielen taitonsa on heikompi. (Katsui ym. 2021: 73–74; Kuurojen Liitto 2021.)

Valtaosa suomenruotsalaisista viittomakielisistä on seniorikansalaisia, joille yhteistä on ollut koulun käyminen kuurojen koulussa oralistisena aikana (Andersson-Koski 2015: 4, 35; Soininen 2016: 8). Oralismi pedagogisena menetelmänä tarkoitti puhemetodia. Oralismien aikana (1892–1970) kouluissa oli kiellettyä aiemmin sallittu viittomakielen opettaminen ja sen käyttäminen opetuksessa. Uutena tavoitteena oli opettaa kuurot lapset puhumaan ja siten saada heistä ajan näkemyksen mukaisesti ”yhteiskuntakelpoisia”: puhetaitoa arvostettiin ja siihen keskityttiin substanssiosaamisen kustannuksella. Tällöin oppitunneilla opeteltiin sanomaan ääneen esimerkiksi luonnontieteiden tai historian oppisisältöihin kuuluvia sanoja sen sijaan, että opeteltaisiin näitä sisältöjä, kuten historian tapahtumien syitä ja vaikutuksia. (Hoyer 2005: 23–24; Katsui ym. 2021: 76; Salmi & Laakso 2005: 144–159.) Kouluhistoriansa takia ikääntyneillä viittomakielisillä ei pääasiassa olekaan kokemusta muodollisesta (äidin)kielen opiskelusta, ja siksi he kokevat kirjoitetun kielen lukemisen usein haasteelliseksi. Lisäksi heidän yleissivistyksensä voi olla heikko kouluajastaan oppisisältöjen puutteellisen käsittelyn vuoksi, koska suurin osa kouluajasta on mennyt puheen opetteluun tiedollisten taitojen kartuttamisen sijaan eikä kielitaito ole aina riittänyt maailmantiedon itsenäiseen kartuttamiseen. (Katsui ym. 2021: 73, 76, 82, 102; Salmi & Laakso 2005: 170–172; Takala 2016: 148.)

Oralismien aikana myös muita oppiaineita opetettiin puhemenetelmin. Jos oppilas ei vielä osannut lukea huulilta sujuvasti tai hänellä ei ollut yhtään kuulojämiä, hän ei todennäköisesti juurikaan ymmärtänyt opetuksen sisältöä. Tärkeintä oli oppia puhumaan, mutta oppilaille ei aina selitetty, mitä he opettelevat puhumaan tai mitä opetettava aines tarkoittaa. (Salmi & Laakso 2005: 169–171; Wallvik 1997: 161–162.) Lapset viittoivat kuitenkin toisilleen salaa, ja kuuro lapsi, joka tuli kuulevasta perheestä kuurojen kouluun, oppi usein kouluajanaan myös viittomaan (Wallvik 2005: 57–60). Oralistinen kausi loppui 1970-luvun aikana, ja kouluissa sai taas viittoa. Pikkuhiljaa tilanne muuttui viittomakielen sallivaan suuntaan, ja opettajiksi palkattiin myös viittomakielen taitoisia opettajia. (Hoyer 2004: 163–165; Katsui ym. 2021: 35, 72, 141.)

Tutkimuksissa on todettu, että viittomakieliset hyötyvät kaksimodaalisesta (viitottu/kirjoitettu) kaksi- tai oikeastaan monikielisydestä, jolloin käytössä on sekä viitottu kieli ja kirjoitettu kieli tai useita viitottuja ja kirjoitettuja kieliä (Rainò 2021: 11). Suomenruotsalaisilla viittomakielisillä tämä tarkoittaa usein vähintään suomenruotsalaista ja suomalaista viittomakieltä ja kirjoitettua ruotsia. Kun viittomakielisellä on käytössään laaja repertuaari erilaisia kielellisiä resursseja, heillä on mahdollisuus pärjätä paremmin erilaisissa kohtaamisissa ja myös muuttuvissa elämäntilanteissa. Viittomakielen oppiminen ei vaikuta negatiivisesti puhutun tai kirjoitetun kielimuodon oppimiseen, pikemminkin päinvastoin: viittomakielen taito tukee lukemaan ja kirjoittamaan oppimista. (Chamberlain & Mayberry 2008: 383; Miller ym. 2012: 20–21; Plaza-Pust 2012: 972; Schönström ym. 2021: 9; SOU 2006: 75.) Viittomakielen asema ei kuitenkaan ole nykyäänkään automaattisesti turvattu. Kuuro lapsi ei aina pääse viittomakieliseen ympäristöön. (Katsui ym. 2021: 90; Kiili & Pollari 2012: 77–79, 82–85.) Sanotaankin jopa, että sisäkorvaistutusten sekä kuulon ja puheen kuntoutukseen keskittymisen myötä on tavallaan palattu vanhaan aikaan, uusoralismiin (Nikula 2015: 296). Kuuroutta ei koeta positiivisena tai edes neutraalina asiana, vaan paikoin se nähdään korjattavana vikana ja viittomakielen oppiminen ja käyttäminen jopa kielletään edelleen. (Katsui ym. 2021: 90, 102; KPO 2010: 33.)

Oralistista koulutaustaa ja viittomakielten asemaa vasten on helppo ymmärtää, että monet viittomakieliset voisivat hyötyä kirjoitetun selkokielen käyttämisestä. Vieraskielinen teksti on selkokielisenä helpompi omaksua kuin yleiskielinen kirjoitettu teksti. (Leskelä & Uotila 2020: 232, 234; Takala 2016: 165.) Selkokielinen kirjoitettu teksti edesauttaa tiedonsaannin ja osallistumisen mahdollistamisen (Maaß 2020: 25) tilanteessa, jossa tietoa ei ole saatavilla viitottuna vaan ainoastaan kirjoitetussa muodossa. Tässä artikkelissa keskitymme selkokielistetyn viittomisen tarpeeseen ja käyttämiseen. Seuraavaksi kerromme selkokielistetystä viittomisen muodosta aiemman kirjallisuuden pohjalta.

3 Selkokielistetty viittominen

Viittomakielet ovat luonnollisia kieliä, joilla on oma kielioppinsa ja leksikkonsa (eli viittomistonsa). Ne ovat visuaalis-manuaalisia kieliä, joissa ilmeillä ja eleillä on myös kieliopillinen merkitys. (Crasborn 2012: 4; Sandler & Lillo-Martin 2006: xv.) Aiemmista tutkimuksista käy ilmi, että osa viittomakielisistä, esimerkiksi kuurot maahanmuuttajat ja osa vanhuksista, voisi hyötyä helpotetusta ja selkeämmästä viittomisesta, eli saavutettavamasta viittomisen muodosta (Hannola & Ala-Sippola 2010: 14; Humprey & Alcorn 2007: 98–99; Sivunen 2021: 170; Sivunen & Juva 2021: 5; SOU 2006: 173–174). Selkokielistettyä viittomakielen muotoa ei ole juurikaan tutkittu, mutta helpotettu, selkeämpi viittominen tunnustetaan ilmionä sekä kuurojen yhteisössä että kuurojen kanssa työskentelevien keskuudessa (DiBlasi 2011; Ferguson-Coleman 2016; Guidi & Hermann-Shores 2019; Guidi ym. 2021; Jokinen 2018; Kontturi 2022; Rantapää & Pekkala 2016; Sipronen 2012; Wenman 2021). Tällöin viittomista muokataan melko intuitiivisesti selkeämmäksi, selkokielen käytön kaltaisesti. Kerromme näistä muutoksista tarkemmin myöhemmin tässä luvussa. Joidenkin kuurojen viittomakielen taito on syystä tai toisesta heikompi, tai he eivät esimerkiksi ole tottuneet toimimaan viittomakielen tulkin kanssa. Kielelliset taidot saattavat tällöin rajoittua konkreettisiin asioihin eivätkä riitä abstraktien asioiden ymmärtämiseen tai ilmaisemiseen. (Katsui ym. 2021: 129–130.) Haastavia abstrakteja asioita ovat esimerkiksi aikakäsitykset sekä asioiden väliset suhteet, kuten syy-seuraussuhteet. (Guidi & Hermann-Shores 2019: 34–35; Guidi ym. 2021; Jokinen 2018: 15; Kokkonen 2013: 9–10; Manunen 2020; Vauhkonen 2011: 34–38.)

Selkokielistetyn viittomakielisen kielimuodon olemassaolo tunnustetaan ja mainitaan useissa yhteyksissä. Tälle saavutettavamman viittomisen muodolle ei ole vielä annettu mitään selkeitä ohjeistuksia, eikä nimityskään ole aivan yksiselitteinen. Visual Sign News

-hankkeessa tutkittiin, miten uutislähetystä voisi tuottaa kansallisten viittomakielten kielirajoja ylittäen ja käytettiin termiä *selkeä visuaalinen viittominen* (Jokinen 2018: 39; ks. myös Kokkonen 2013: 9) ja Sveitsissä tutkitaan, miten 'Leichte Gebärdensprache' (ruotsiksi 'lätt teckenspråk', englanniksi 'Easy Sign Language') eroaa yleisviittomisesta (Guidi & Hermann-Shores 2019; Guidi ym. 2021). Käytämme tässä artikkelissa termejä *selkokielistetty viittominen* ja *selkokielistetty viittomakieli* emmekä käsittele terminologisia kysymyksiä, vaan työ niiden suhteen jatkuu.

Aikaisemman tutkimuksen ja kirjoitettujen havaintojen perusteella voidaan sanoa, että kun viittomista selkokielistetään, viittomisessa tapahtuvat muutokset voivat olla esimerkiksi viittomistahdin hidastamista ja rytmittämistä vastaanottamisen helpottamiseksi, taukojen pitämistä kokonaisuuksien välissä ja isompien kokonaisuuksien jakamista pienemmiksi (Guidi & Hermann-Shores 2019: 34–35; Manunen 2020). Viittomavalinnoissa suositaan perus- ja ikonisia viittomia (Guidi & Hermann-Shores 2019: 34; Manunen 2020) ja vältellään abstrakteja ja monitulkintaisia viittomia sekä täyteviittomia kuten LIKSOM³ ja SÄDANT (Manunen 2020). Viittomatilan käyttöä rajoitetaan vain parin eri tilan ja tason käyttöön (Manunen 2020) mutta viittomaila pidetään riittävän isona, jolloin viittomat voi viittoa selvästi, rauhallisesti ja riittävän suuresti (Guidi & Hermann-Shores 2019: 35; Guidi ym. 2021). Viittomailaan tehtävät paikannukset ja näihin tehtävät osoitukset pitää miettiä tarkasti (Guidi ym. 2021; Manunen 2020). Lisäksi kiinnitetään huomiota roolin ottamiseen ja konstruoituun toimintaan (Guidi ym. 2021; Jokinen 2018: 15; Stewart ym. 2004: 87–88). Konstruoitu toiminta tarkoittaa eräänlaista vaihtelevaa-asteista näyttelemistä viittomisen osana (Jantunen 2018: 110; Metzger 1995). Viittomavalintojen ja viittomisnopeuden ja -tilan lisäksi voidaan käyttää osoituksia, eleitä, ilmeitä ja mimiikkaa (Guidi ym. 2021; Humprey & Alcorn 2007: 98–99; Kokkonen 2013: 9; Neumann-Solow 2000: 99–100; Stewart ym. 2004: 87–88), mutta etenkin maahanmuuttajakuurojen kanssa puhutun kielen sanahahmoihin pohjaavia huulioita on vältettävä (Guidi ym. 2021). Lisäksi voidaan hyödyntää ympäristön esineitä ja kuvia (Guidi & Hermann-Shores 2019: 34; Guidi ym. 2021). On myös tärkeä säilyttää katsekontakti ja tarkkailla, osoittaako vastaanottaja mikroviestein ymmärtäneensä, mitä hänelle viitotaan (Guidi & Hermann-Shores 2019: 34).

Selkokielistetystä viittomisesta tehdyt huomioidut ovat samansuuntaisia kuin ohjeistukset, joita annetaan selkopuheen käyttäjille tai selkokielen kirjoittajille. Selkopuheessa vältetään abstrakteja sanoja, tavoitellaan mahdollisimman konkreettista ilmaisua, jaetaan isommat kokonaisuudet pienemmiksi, hidastetaan puhenopeutta, toistetaan, tauotetaan ja käytetään eleitä ja ilmeitä (esim. Leskelä 2019: 242; Selkokeskus 2021b; Selkokeskus 2022). Kirjoitettaessa kehoitetaan käsittelemään aihetta konkreettisesti ja havainnollistavasti ja antamaan abstrakteille asioille konkreettisia esimerkkejä ja huolehtimaan selkeistä syys-seuraussuhteista ja ajallisesta järjestyksestä (esim. Kulkki-Nieminen & Leskelä 2012: 546–549; Leskelä 2019: 126–127, 140, 158–159; Selkokeskus 2021a).

4 Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksen aineistonkeruu on tapahtunut tammi-syyskuussa 2022. Aineistonkeruun on suorittanut Satu Siltaloppi, joka on kuuleva, viittomakielen taitoinen ja tulkinakin työskennellyt tutkija. Aineisto on kerätty haastatteleamalla kuuroja ja kuulevia kuurojen

---

³ Viittomakielille ei ole kirjoitusjärjestelmää, joten niistä kirjoitettaessa käytetään jollekin kirjoitetulle kielelle tehtyä glossausta. Glossaamisessa viittomalle ja sen merkitykselle ikään kuin lainataan kirjoitetun kielen sana, ja tekstissä tämä merkitään kirjoittamalla glossi KAPITAALIN, jotta se erottuu muusta tekstistä. Tässä artikkelissa glosseja on otettu sekä suomesta että ruotsista. Konventiosta esim. Quer ym. (2017: xiii).

parissa työskenteleviä henkilöitä, kuten tulkkeja, kääntäjiä, viittomakielistä työtä tekeviä kirkon työntekijöitä, opettajia ja eri järjestöjen edustajia ja työntekijöitä tai viittomakielisten omaisia. Tässä artikkelissa esitellään tuloksia analyysistä, johon on valittu viittomakielen tulkkeina toimivien kanssa pidetyt haastattelut. Haastatellut tulkit tekevät töitä myös muiden kuin suomenruotsalaisten viittomakielisten parissa, ja haastattelussa on voitu keskustella myös tilanteista, joissa on käytetty muitakin viittomakieliä. Haastattelut on toteutettu etäyhteyksillä Teamsin ja Zoomin välityksellä sekä kasvokkain, ja niitä on pidetty suomeksi ja ruotsiksi puhuen sekä suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä viittoen. Kasvotusten pidetyt haastattelut on tallennettu videokameralla, kun taas etäyhteyksillä pidetyt haastattelut on tallennettu ohjelmiston tallennustoimintoa hyödyntäen. Haastattelut ovat olleet teemahaastatteluja tai puolistrukturoituja haastatteluja (Vilkkä 2021: 124), eli haastateltava on etukäteen tiennyt haastattelun liittyvän viittomakieleen ja erilaisiin tarpeisiin muokata viittomista, ja tutkijalla on ollut kysymysrunko apukysymyksineen keskustelun tukena (ks. Liite 1, kysymysrungon suomenkielinen versio). Haastatteluiden litteraatit ovat kuvailevaa, puheen ja viittomisen sisällön purkavaa yleislitteraatiota (Ruusuvaara & Nikander 2016: 69–70), koska analysoimme sitä, mitä haastateltavat kertovat, emmekä sitä, miten he puhuvat tai viittovat.

Tutkimusaineiston analysoinnissa käytettiin apuna tarkoituksenmukaisia ohjelmistoja. Viittomakieliset haastattelut ja videot havainnointitilanteista annotoitiin viittomakielten tutkimukseen hyvin soveltuvassa ELAN-ohjelmistossa⁴ (Crasborn & Sloetjes 2008), jossa videoon on mahdollista tehdä aikakoodattuja merkintöjä kohdistamalla esimerkiksi ruotsinkielinen käänös tietyyn osaan videota (Perniss 2015: 63). Nämä ruotsinkieliset käänökset, haastatteluiden litteraatit ja päiväkirjamerkinnot on luettu tarkoin ja tehdyt huomiot on värikoodattu ja järjestelty ajatuskarttojen avulla ja tämä toimi pohjana ryhmittelyvaiheelle (Tuomi & Sarajärvi 2018: 123).

Tässä artikkelissa käsitellään viittomakielen tulkkeiden haastatteluista saatuja tuloksia. Haastateltuja tulkkeja oli kuusi ja haastatteluiden yhteiskesto on 8 tuntia ja 22 minuuttia. Tulkeista ei kerätty eikä kerrota paljoa taustatietoa heidän pienen määränsä takia, mutta kaikki olivat haastatteluhetkellä aktiivisesti tulkin töitä tekeviä ja heidät valittiin haastateltaviksi monipuolisen työkokemuksensa ja erilaisten taustojensa perusteella. Monipuolinen työkokemus koostuu erilaisista asiakasryhmistä ja tulkkauksista elämän eri osa-alueilla. Kaikki tulkit tekevät tulkkauksia Kelan hyväksymien palveluntarjoajien kautta ja heillä on Kelan hyväksymä viittomakielen tulkin koulutus sekä yli 10 vuotta työkokemusta. Tulkit noudattavat tiukkoja vaitiolovelvollisuusmääräyksiä ja haastatteluiden aikana pidettiin huolta siitä, että vaitiolovelvollisuutta ei rikottu. Tulkit kertoivat kokemuksistaan yleistäen ja muokkasivat tarvittaessa yksityiskohtia niin, ettei haastattelija voinut tietää, kenestä tai mistä tilanteesta puhutaan.

5 Analyysi ja tulokset

Tässä luvussa kerromme tutkimusaineistoon kuuluvien viittomakielen tulkkeiden haastatteluiden analyysin tuloksia. Haastatteluaineiston analyysi pohjautuu laadulliseen sisällönanalyysiin (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4; Vuori 2021), eli haastatteluista on kerätty haastateltavien esiin nostamia teemoja. Näitä huomioita teemoista tehtiin jo haastattelun ja sen litteroinnin aikana (ks. luku 4). Luku on jaettu kolmeen alalukuun, joissa keskitytään haastatteluissa ilmi tulleisiin kielellisten vaikeuksien taustatekijöihin

---

⁴ ELAN-ohjelmisto saatavilla osoitteesta [https://archive.mpi.nl/tla/elan_\(lainattu 12.5.2022\)](https://archive.mpi.nl/tla/elan_(lainattu%2012.5.2022)).

(5.1), viittomakielisten kuurojen mahdollisiin arjen kielellisiin ongelmiin (5.2) ja viittomakielien tulkkien keinoin havainnoida ja huomioida joissain tulkkaustilanteissa ilmi tuleva tarve selkokielistä viittomistaan (5.3).

5.1 Kielellisten vaikeuksien taustatekijöitä

Haastatteluissa vahvistui se, mitä aiemman tutkimuksen perusteella on jo tuotu esille: selkokielistettyä viittomakieltä voidaan tarvita kaikenikäisten viittojen kanssa, joten on tärkeä kiinnittää huomiota viittomakielisiin vuorovaikutustilanteisiin ja niiden kielelliseen saavutettavuuteen. Taustatekijöitä mahdolliselle selkoistamisen tarpeelle ovat esimerkiksi vajaa kielitaito, sairaudesta tai muusta johtuva tilapäinen tarve selkokielistetylle kommunikaatiolle sekä kuurojen sosiaalinen tilanne ja rakenteiden aiheuttama yksinäisyys.

Usein syynä vajaan kielitaitoon on puutteellinen viittomakielen opetus lapsuudessa esimerkiksi siksi, että opetus on perustunut oralismiin, äidinkielen opettajista on ollut pulaa tai kaksikielisyydestä (viitottu kieli ja puhuttu kieli) on ajateltu olevan haittaa kuulon kuntoutukselle ja uskottu siihen, että lapsi pärjää sisäkorvaistutteen avulla. Ongelmia kuitenkin ilmenee: sisäkorvaistutteen lapsena saanut on saattanut pärjätä koulu- ja opiskeluaikanaan istutekuulon ja puheen varassa muita apuvälineitä ja tukitoimia hyödyntäen, mutta ei enää aikuisena työelämässä tai yllättävissä tilanteissa uusien ihmisten ympäröimänä. Puutteellisen kielitaitonsa vuoksi he eivät kuitenkaan kykene käyttämään työelämäntulkkausta. Haastatellut kertovat, että tämä asiakasryhmä on yllättävän suuri. Lisäksi he pohtivat, että sisäkorvaistutetta käyttävät saattaisivat hyötyä koko elämän ajan jatkuvasta viittomakielen opetuksesta. Haastatteluissa kerrottiin myös tilanteista, joissa asioimistaho on tilannut kuuroille asiakkaalle tulkin mutta vasta tulkin saavuttua tilanteeseen on selvinnyt, ettei asiakkaan viittomakielen taito riitä tulkkauksen seuraamiseen, vaikka se toteutettaisiin selkokielistetyksi.

Leskelä (2019: 97) kirjoittaa selkokielen kohderyhmistä ja eri kohderyhmien erilaisesta selkokielen käytön tarpeesta. Ryhmä, joka tarvitsee selkokieltä esimerkiksi synnynnäisten neurobiologisten syiden tai kehitysvammaisuuden vuoksi, tarvitsee yleensä pysyvästi selkokieltä, ja afasiasta tai muistisairauksista johtuen selkokielen käytön tarve voi kasvaa vuosien aikana, kun taas kielenoppijat tarvitsevat usein selkokieltä vain tilapäisesti jonkin aikaa oppimisprosessin aikana, kunnes he ovat oppineet kohdekieltä riittävän paljon. Samoin selkokielen käytön tarve saattaa vähentyä tai poistua, kun diagnosoimaton ja hoitamaton neuropsykiatrisen vaikeus huomataan ja löydetään toimivat kuntoutusmenetelmät. Tarvittavan selkokielen taso voi vaihdella. Siinä missä yhdelle riittää kevyesti helpotettu ja selkoistettu puhe, toinen tarvitsee voimakkaasti yksinkertaistetun ja lyhennetyn tekstin.

Haastateltavat tuovat ilmi sen, että viittomakielisilläkin voi olla samaan tapaan tilapäistä tai pysyvää tarvetta selkokielistetylle kommunikaatiolle. Pysyvää tarvetta selkokielistetylle kommunikaatiolle aiheutuu erilaisista synnynnäisistä syistä, joita kuuroillakin voi olla kuurouden lisäksi, kuten kehitysvammaisuudesta tai diagnosoimattomasta ja hoitamattomasta neuropsykiatrisesta vaikeudesta, tai kielelliset kyvyt voivat heikentyä elämän aikana esimerkiksi afasian tai muistisairauden takia. Tilapäistä tarvetta aiheutuu esimerkiksi masennuksesta, joka kuluttaa kognitiivisia voimavaroja, sekä käsittelemättömistä traumaista, jotka aiheuttavat kognitiivisia lukkoja ja tarpeen selkokielistetyn viittomisen käytölle. Toisinaan tarve selkokielistettyyn viittomiseen johtuu silmäleikkauksesta, jonka toipumisaikana näkö ei ole ennallaan ja näetyn ymmärtämisen prosessointi on hitaampaa. Tarve selkoistamiseen voi siis mennä ohi, kun asiakas on toipunut leikkauksesta tai masennuksesta tai trauma on saatu käsiteltyä ja hoidettua.

Muistisairaudet eivät ole ainoa syy vanhusten kielellisiin haasteisiin. Haastatellut tulkit kertovat huomanneensa, että iän myötä asiakkaat ymmärtävät näkemäänsä hitaammin, koska silmän soluissa tapahtuu fysiologisia muutoksia. Tämä luo tulkeille tarpeen hidastaa viittomisen tahtia ja saattaa johtaa etenevään tai lisääntyvään tarpeeseen selkokielistä viittomistilanteita muutenkin. Vuodelevossa olevalle viitottaessa pitää lisäksi huomioida se, miltä viittomat näyttävät alhaalta päin ja sivuittain katsottuna, joten on tärkeä huomioida tilanteen sujuvuus ja tulkin sijainti ja miettiä vastauksia ainakin seuraaviin kysymyksiin: Missä asennossa tulkki viittoon, ja pitääkö viittomien suuntaa ja orientaatiota muokata niin, että ne voi ymmärtää sängystä katsottuna? Miten vuoteessa oleva asiakas itse muokkaa viittomiensa suuntaa ja orientaatiota?

Haastatteluissa nousee esiin yksinäisyys yhtenä arjen haasteena ja myös syynä heikenevään kielitaitoon. Kuurot vanhukset eivät useinkaan pääse sellaisiin asumisyksiköihin, esimerkiksi palvelutaloihin ja vanhainkoteihin, joissa olisi muita viittomakielisiä asukkaita ja (suomenruotsalaisen) viittomakielen taitoisia hoitajia. Tämä koskee kaikkia viittomakielisiä, mutta mitä pienemmästä kieliryhmästä on kyse, sitä vähemmän on myös saatavilla mahdollisia omakielisiä keskustelukumppaneita. Joillekin tilataan tulkki esimerkiksi lääkärinkiertoja varten, mutta muuten he viettävät aikaansa paljon yksin, vieraskielisessä ympäristössä kuulevien keskellä. Kielitaito kuitenkin säilyy ja kehittyy vanhempanakin vain, kun kieltä voi käyttää säännöllisesti ja eri yhteyksissä. Satunnainen tulkattu lääkärinkierros ei tähän riitä. Muistisairauden myötä yleensä myöhemmin opitut kielet ja kyky käyttää näitä kieliä heikentyvät, ja äidinkieli/ensikieli on se, jonka resurssit jäävät henkilölle viimeiseksi käyttöön (esim. de Bot & Makoni 2005: 23; Pot, Keijzer & de Bot 2018: 2; Pietikäinen, Tapionkaski & Mäntynen 2020: 194), joten omakielisten hoitajien merkitys korostuu entisestään.

5.2 Kielellisen arjen ongelmat

Haastatteluaineistosta nousee esiin huomioita kaikenikäisten kuurojen mahdollista kielellisen arjen ongelmista. Osa haasteista liittyy kuuron ikään, osa kielenoppimiseen, osa taas kielen ja kuulon kuntoutukseen. Mahdolliset kielelliset ongelmat tulkatuissa tilanteissa näyttävät usein konkretisoituvan vuorovaikutustilanteiden rakenteisiin, viittomiin ja viittomavalintoihin ja sormitusten ja huulion käytön haasteisiin. Nämä haasteet saattavat johtua sanavaraston pienuudesta ja abstraktien käsitteiden hallinnan vaikeudesta.

Haastatteluaineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että luvussa 2 kuvattu orallisiin perustuva opetus ja sen aikaiset puhetaitoon keskittyvät tavoitteet ja sen takia heikko opitun sisällön taso näkyvät joidenkin viittomakielisten vanhusten arjessa monin tavoin etenkin, jos hänellä on esimerkiksi muistisairautta. Samoin haasteita on myös Suomeen tulleiden maahanmuuttajakuurojen arjessa. Haastateltavat kertovat, että arjen kielelliset ongelmat näkyvät esimerkiksi kirjoitetun kielen sanavaraston pienuudessa ja abstraktien käsitteiden hallinnassa. Esimerkkeinä hankalista käsitteistä mainitaan esimerkiksi *vuodenaika* ja *ulkovaatteet*. Tulkkaustilanteessa tämä näkyy siten, että esimerkiksi tulkin viittoessa jonkin tällaisen hankalamman käsitteen, asiakas ilmaisee joko suoraan kysymällä tai kasvojen ilmeillä, että tämä ei ollut tuttu käsite, ja tulkin pitää selittää se, eli avata esimerkiksi ULKOVAATTEET-viittoman sisältö viittomalla lisäksi ESIMERKKI PAKSU TAKKI PIPO LAPASET EI LIPPALAKKI tai vuodenajoista puhuttaessa pitää VUODENAIKA-viittoman sijaan tai lisäksi luetella kaikki neljä vuodenaikaa.

Sanavaraston pienuus ja abstraktimman sisällön hallinnan sekä esimerkiksi peilikuvien kääntämisen ja suuntien hahmottamisen hankaluudet voivat luoda haasteita kaikkiiin kommunikaatiotilanteisiin. Vuorovaikutuskumppanin pitääkin varmistaa, ymmärtääkö toinen, mitä tarkoittaa "ota lääke joka toinen päivä", tai ymmärsikö hän kerrotut muut-

tuneet tulkintilausohjeet ja onnistuuko ohjeiden noudattaminen. Tulkit kertovat haastatteluissa, että esimerkiksi lääkkeenoton ohjaukseen voisi lisätä konkretiaa viittomalla ”otat lääkkeen tänään, huomenna et ota, ylihuomenna taas otat”. Suuremmat numerot voidaan viittoja ensin kokonaisena ja perään yksittäisinä numeroina, esimerkiksi 500 viittotettiin ensin yhdellä viittomalla, jossa numero 5 on integroitunut viittomaan SATA ja saa merkityksen 500 ja tämän perään viittotettiin erikseen VIISI NOLLA NOLLA. Kellonajat viitotaan yleensä niin, että viittoja ikään kuin kuvittelee eteensä analogisen kellotaulun, johon sijoittaa kellonajan ja vastaanottaja näkee kellotaulun ikään kuin peilikuvana, jonka hän kääntää itselleen. Tämän hahmottamiskyky saattaa olla heikentynyt, jolloin ratkaisuna voi toimia digitaalisen kellonajan käyttäminen analogisen lisäksi eli voidaan viittoja myös 10:00. Haastatellut tulkit mainitsevat pienet kontrollikysymykset tulkkeen, eli tulkkauksen tuloksena syntyneen kohdekielisen tuotoksen, seassa yhdeksi tavaksi tarkistaa viittomisen sopiva tahti ja taso. Kysymysten tulisi mielellään olla sellaisia, joihin ei voi vastata vain nyökkäämällä tai pudistamalla päätä. Tällaiset kontrollikysymykset mainitaan myös selkovuorovaikutuksen ohjeistuksissa (ks. Leskelä 2019: 222).

Haastatteluissa nostettiin esiin myös konkreettisia vinkkejä ja tulkkausratkaisuja. Jos asiakas tarvitsee tukea muistamiseen ja viittottujen pienempien kokonaisuuksien järjestämiseen, tulkki voi käyttää listakonstruktiota (Siltaloppi 2019: 281–293, aiemmissa tutkimuksissa kutsutaan myös listapojuksi, ks. esim. Liddell 2003: 223) työmuistin ohittajana ja tukena. Listakonstruktiosta toisen käden sormia voidaan käyttää ranskalaisten viivojen tavoin paikkoina viittotuille asioille ja näihin asioihin voidaan palata osoittamalla kyseistä sormea. Listakonstruktiota voi toimia myös siltana silloin, kun laajempi kokonaisuus pitää purkaa osiin, jotka pitäisi pystyä ketjuttamaan loogiseksi kokonaisuudeksi.

Korona-aikana kasvomaskien käyttäminen on lisännyt viittomakielisten arjen haasteita. Maski peittää puolet kasvoista ja vie pois ilmeitä ja mahdollisuuden huulion käyttöön. Huuliolla tarkoitetaan erilaisia suun liikkeitä ja puhutun kielen mukaisia sanahahmoja, ja joskus huulio on ainoa ero kahden tai useamman muuten saman näköisen viittoman välillä (esim. Sandler & Lillo-Martin 2006: 104–105). Tällöin muut viittomista selkiyttävät keinot korostuvat entisestään, ja haastatteluissa tulkit kertovat havainneensa, että katsetta on opittava skaalaamaan eri tavalla: käsiin ja niiden liikkeisiin pitää kohdentaa katsetta toisin tavoin verrattuna maskittomaan viittomiseen, jolloin voi ikään kuin katsoa käsien läpi viittojan kasvoja ja nähdä silmät, suun liikkeet ja kädet yhdellä kertaa.

Suomenruotsalaisten viittomakielisten yhteisössä käytetään hyvin monenlaisia sormiaakkosia ja näiden yhdistelmiä. Ikääntyneiden kuurojen kanssa käytetään yleisesti ns. vanhoja sormiaakkosia uusien sijaan. Haastatteluista käy ilmi, että suomenruotsalaisten viittomakielisten kanssa kommunikoivien kannattaa opiskella näiden lisäksi ruotsalaisen viittomakielen sormiaakkoset sekä suomenruotsalaiset sormiaakkoset.

Vuorovaikutustilanteen luonteella ja käytetyn kielen tasolla on merkitystä siinä, miten paljon viittomisen muokkaamiselle on tarvetta. Haastateltavat kertovat esimerkkejä tilanteista, joissa on käynyt ilmi erilaisia kielitaidon rajoitteita ja on esimerkiksi huomattu, että asiakkaan on vaikea ymmärtää erilaisia viittomisen tyyliä. Esimerkiksi kahdenkeskinen keskustelu saattaa sujua ns. normaalisti viittoen, mutta viittomakielinen ei ymmärräkään esimerkiksi juhlatilaisuuden juontojen viittomista tai ei pysty seuraamaan television viittomakielistä tarjontaa. Viittomakielisissä uutisissa käytetty kieli on osalle katsojista liian vaikeaa sen lisäksi, että se on suomalaista viittomakieltä. Suomenruotsalaista viittomakieltä ei toistaiseksi käytetä uutislähetysissä mutta se on enenevässä määrin mukana televisioituissa ja tulkatuissa päättäjien ja viranomaisten tiedotustilaisuuksissa, ja esimerkiksi valtioneuvosto ja useat ministeriöt julkaisevat tiedotteistaan käännökset myös suomenruotsalaisella viittomakielellä. Haasteeksi muodostuukin paitsi käännöksen kielellinen sopivuus vastaanottajilleen myös näiden ja muidenkin viittottujen videoiden löytäminen internetistä.

5.3 Ongelmien huomaaminen tulkkaustilanteessa ja niihin reagointi

Haastateltavat pohtivat, että kielenkäytön ongelmien huomaaminen on joskus aika "satuman kauppaa" ja oman kielenkäytön muokkaaminen ja sopivan kommunikaatiotavan löytäminen on kokeilun ja yhteistyön tulos. Luovuutta ja erilaisten ratkaisujen rohkeaa kokeilua sekä yhteistyötä kaikkien tilanteessa mukana olevien kanssa korostettiin useissa haastatteluissa. Joskus tulkki on se, joka huomaa asiakkaan muuttuneen tilanteen ja tarpeet ensimmäisenä ja haastatteluissa he kertovat, miten tämän voi tuoda esiin tulkkaustilanteen yhteydessä. Oleellista kuitenkin on, että kielen ammattilaisena tulkki voi olla tilanteessa ainoa, jolla on keinot sekä tunnistaa tilanteen kielelliset haasteet että tarjota ratkaisuehdotuksia. Lisäksi on hyvä huolehtia tulkkaustilanteen rauhallisesta ja turvallisesta ilmapiiristä.

Tulkit kertovat huomaavansa tarpeen viittomisen muokkaamiselle tulevan yllättäen jopa tuttujen asiakkaiden kanssa. Joskus tulkki voi muokkaamistarpeen havaittuaan esittää, ettei itse ymmärtänyt mitä tilanteessa viitottiin tai puhuttiin ja pyytää viittomaan tai puhumaan uudestaan saadakseen lisää aikaa muokkaamiseen ja toisenlaisen tulkkausratkaisun löytämiseen. Haastateltavat kokevat, että tällaiset tilanteet ovat herkkiä, minkä takia on aluksi helpompaa ottaa vastuu ymmärtämisongelmista itseensä kuin paljastaa, että asiakas ei ymmärrä – halutaan siis suojella asiakkaan kasvoja. Tämä yleisinhimillinen tarve kasvojen suojelulle (Leskelä 2019: 227) ei kuitenkaan ole hyvä strategia kuin yksittäistapauksissa. Haastattelujen pohjalta käy ilmi, että on tilanteita, joissa selkokielistämisen tarve on tuotava esiin selkeästi asiakkaan oikeusturvan ja turvallisen elämän ja oikeanlaisten palveluiden saamisen takia. Tulkit kokevat, että heidän on tulkkaustilanteessa jollakin tavoin tuotava kuulevan osapuolen, kuten lääkärin tai hoitajan, tietoon, jos tulkkille herää huoli siitä, ettei asiakas ymmärtänyt ihan kaikkea tai että tulkin on toistuvasti tarvinnut selkiyttää viittomistaan, toistaa normaalia enemmän tai varmistella tulleen ymmärretyksi, eikä tiedossa ole esimerkiksi jo alkanutta muistisairautta. Samoin tulkin on tuotava kuuroille asiakkaalle ilmi, jos huomaa, että kuuleva osapuoli ei tunnu nyt ymmärtävän ja siksi pyytää toistamaan tai kertomaan toisin sanoen uudelleen jotakin. Tulkkien eettisten ohjeiden mukaan (ks. esim. Kieliasiantuntijat 2021) tulkki on tilanteessa mahdollistamassa kommunikaation toistensa kieltä osaamattomien keskustelijoiden välillä eikä puutu tilanteen kulkuun. Jos tulkkille herää huoli ja hänen on jotenkin puututtava tilanteeseen, on toimittava ammatillisesti ja kunnioittavasti.

Tulkki ei voi määrätä, miten ja millaista kieltä tilanteessa läsnäolijat käyttävät, mutta haastateltavat korostivat, että kielen ammattilaisena tulkin pitää kertoa, jos tilanteen sujumista helpottaisi esimerkiksi se, että osapuolet puhuvat tai viittovat hitaammin tai lyhyempiä kokonaisuuksia, jotka tulkki tulkkaa. Hän voi myös pyytää mahdollisuuksien mukaan osapuolia näyttämään konkreettisesti sen, mistä puhutaan eli mistä kehon osasta tai mistä laitteesta tai esineestä on kyse. Tulkki voi pyytää piirtämään paperille tai näyttämään kalenterista, minä päivänä lääke otetaan, tai etsimään netistä kuvan, jos ikonisempikaan viittoma ei vielä avaa jotain käsitettä ja puhutun tai kirjoitetun kielen taito ei riitä sanan ymmärtämiseen sormitettuna tai kirjoitettuna.

Tuttujen ja usein kohdattavien henkilöiden kanssa kommunikaatiotavan muokkaaminen ja kyseiseen tilanteeseen sopivan kielenkäytön tason löytäminen on helpompaa kuin uusien tuttavuuksien kanssa. Haastateltavat kertovat yleensä aloittavansa yleiskielisen viittomisen tasolla ja muokkaavansa sitä helpommaksi tarpeen mukaan. Toisaalta haastatteluissa kävi myös ilmi, että toisinaan on helpompaa vaikeuttaa viittomistaan kuin helpottaa sitä. Strategiana voikin joskus toimia se, että sopivaa kielellistä tasoa hakiessa aloittaa selkokielisemmällä viittomisella ja vaikeuttaa sitä yleiskielisemmäksi tulkkauk-

sen edetessä. Selkokielistäminen on ikään kuin kielen sisäistä tulkkaukseen kielen välisen tulkkauksen päälle, ja se on rankempaa kuin yleiskielinen viittominen, joten sitä ei mielellään tehdä, jos asiakas pärjää yleiskielisellä viittomisella.

Ideaalitulanteessa jokaisessa tulkkauksitulanteessa on tilanteeseen ja asiakkaille parhaiten sopiva tulkki. Selkokielistettyä viittomakieltä tarvitsevalle asiakkaalle kannattaa pyrkiä löytämään tulkki, joka osaa muokata viittomistaan monin eri tavoin, viittoo mahdollisimman visuaalisesti ja osaa myös hyödyntää kokonaiskommunikaatiota eli ympäristön ja tilanteen tarjoamaa tukea kuten tilassa olevia esineitä ja kuvia. Tulkillla pitäisi olla laaja kielitaito ja mahdollisuus nopeastikin huomata, jos käytetty kieli on liian abstraktia ja vaikeaa. Haastatteluissa tuodaan esiin kuurojen viittomakielen tulkkien ylivoimaisuus sopivan tason löytämisessä eli kielen sisäisessä kääntämisessä. Kuuroja viittomakielen tulkkia arvostetaan kielen ammattilaisina ja työpareina, ja he ovatkin toimineet kuulevien tulkkien ja työyhteisöjen kouluttajina ja selkokielistetyn viittomisen logiikan sanansaattajina.

Kuurojen tulkkien hyödyllisyys nousee esiin myös muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Sivunen (2021: 169) kertoo haastattelemiensa kuurojen maahanmuuttajien kertoneen, että kuurojen tulkkien viittomista on helpompi ymmärtää kuin kuulevien tulkkien. Tämä selittynee osittain kuuron tulkin ja kuurojen asiakkaiden jaetulla kokemuksella ja yhteisymmärryksenä kuurona ihmisenä elämisestä (Crasborn & Hiddinga 2015: 63–64). Toinen selittävä tekijä on natiivien eli kuurojen viittomakielisten kommunikointistrategia, johon sisältyy ikonisten viittomien, konstruoidun toiminnan ja pantomiimin luovaa käyttöä sekä kyseisen vuorovaikutustilanteen kontekstiin ja ympäristöön liittyvien eleiden taitavaa käyttöä (Sivunen & Tapio 2020: 17). Eräs kuuleva haastateltava kuvaili sitä aineistossamme ”helpon ja luonnollisen näköiseksi” kommunikoinniksi, samalla, kun itse joutuu ponnistelemaan, että pääsee irti puhutusta lähtötekstistä ja saa muokattua viestin todeksi visuaaliseksi.

Haastatteluissa nostetaan lisäksi esiin tilanteiden ilmapiirin, turvallisuuden tunteen ja rauhallisuuden merkitys. Selkokielistettyä viittomakieltä käytävällä viittomakielisellä on oltava luottavainen olo, että tulkki (tai kuka tahansa muu vuorovaikutuskumppani) ymmärtää häntä, vaikka aluksi menisikin aikaa siihen, että haetaan yhteistä kommunikoinnin tasoa ja keinoja, etsitään käännösratkaisuja ja viittomia, jotka kaikki ymmärtävät. On jarrutettava tilanteen ja läsnäolijoiden rytmi niin hitaaksi, että kaikki signaalit ymmärtämisestä ja ymmärtämättömyydestä ehditään havainnoimaan ja niihin voidaan reagoida asianmukaisesti. Asiakas saattaa esimerkiksi kertoa, ettei oikein ole tottunut tällaiseen, tai ihmettelee tilaisuuden hienoutta tai jotakin piirrettä. Tällä hän saattaa ilmaista, että häntä pelottaa, ettei tule ymmärretyksi tai ei itse ymmärrä hänelle viitottua. Tällaisen viestin saadessaan vuorovaikutuskumppanin on tarkkailtava sitä, olisiko taustalla tuollaista sanottamatta jäävää pelkoa, ja ymmärrettävä, että aikaisemmat huonot kokemukset vaikuttavat kognitiiviseen kykyyn siinä hetkessä.

Selkokieltä tarvitsevat asiakkaat ovat haastateltavien kokemuksen mukaan harvoin niin kielitietoisia ja -taitoisia, että osaisivat pyytää täsmällisiä mukautuksia, mutta sellaista-kin tapahtuu. Joskus viittojan oma tuottamisrytmi paljastaa tarpeen viittoa hänelle selkoistetusti ja rytmittää asioita mukautetulla tavalla ja pitää viittomisvuorot lyhyinä, jotta työmuistilla on toimimisrauha. Yksi selkeistä tavoista pyytää mukautusta on pyytää viittomaan ”isommin”. Tämä on yhden haastatellun tulkin sanoin merkki siitä, että asiakkaan ”ymmärtämisen aikaikkuna” on syystä tai toisesta liian lyhyt tai että silmäsolut ovat hidastuneet ja tarvitaan tämän takia enemmän aikaa nähdyn ymmärtämiselle. Kun tulkki alkaa viittoa isommin, hän viittoo samalla myös hitaammin. Täten tulkki viittoo vähemmän ja tämä helpottaa kokonaisuuden ymmärtämistä ja muistamista. Samalla kun viittomista suurennetaan ja hidastetaan, myös paikantaminen tulee pohdittua toisella tavalla ja tulkki käyttää kehoaan enemmän asioiden välisten suhteiden näyttämisessä eikä

vain viito kaikkea ”yhteen putkeen”. Haastateltujen tulkkiin kuvaamat kokemukset toisintavat aiempien tutkimuksien tuloksia (ks. Luku 3) viittomisen selkokielistämisen keinoista.

6 Yhteenveto

Analysoimme kokeneiden viittomakielen tulkkiin haastatteluita sisällönanalyysin menetelmin. Analyysissä toimimme esiin huomioita, joita haastateltavat kertoivat viittomisen selkokielen kaltaisesta mukauttamisesta. Oralismien ja puutteellisen viittomakielen opetuksen vaikutukset näkyvät joidenkin viittomakielisten arjessa iästä riippumatta. Monelta suunnalta mainittiin huoli viittomakielisten palveluiden huonosta saatavuudesta tai puutteellisuudesta ja toimijoiden heikosta viittomakielen taidosta sekä toisaalta vaikeudesta saada kuuroja tulkkeja tilanteisiin, joissa heidän luontaisesta kielitajustaan ja -taidostaan olisi hyötyä.

Aineiston perusteella keinot, joilla viittomakieltä selkiytetään, ovat samankaltaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa mainitut, eikä merkitystä näytä olevan sillä, mitä viittomakieltä on tutkittu. Aineiston perusteella visuaalinen viittominen, luovuus, yhteistyö ja rauhallisuus korostuvat, kun ollaan tilanteessa, jossa viittomista pitää syystä tai toisesta selkiyttää. Haastateltavat ovat tyytyväisiä selkokielitietoisuuden lisääntymiseen ja siihen, että selkokielistetty viittomakielen muoto on yksi vaihtoehto eri kommunikaatiokeinojen joukossa, käytetään sitä sitten hetkellisesti tai pidemmän aikaa. Joka tapauksessa haastatellut kokevat tärkeäksi saada koulutusta ja jatkuvasti lisää viittomakielen opetusta, jotta voivat tarjota palveluita viittomakielellä ja kehittää kielitaitoaan myös visuaalisemman viittomisen ja selkokielistämisen näkökulmasta. Jatkossa olisikin syytä verrata selkoviittomisen yhteyksiä selkokuoro-vaikutuksen ohjeistukseen.

Vaikka suomenruotsalaisten viittomakielisten ryhmä on pieni ja heistä selkokielen eri muotojen käyttäjien ryhmä vieläkin pienempi, on tutkimuksen tuloksia mahdollista hyödyntää suosituksissa laajasti. On esimerkiksi arvioitu, että Suomessa on 1000–1500 viittomakielistä vanhusta (Torboli & Pulkkinen 2012: 7, 13). Kansallisessa muistiohjelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012) todetaan, että yli 85-vuotiaiden ikäryhmästä jopa 35 % sairastaa jotain muistisairautta (2012: 8). On mahdollista, että tämä koskee myös viittomakielistä väestöä. Heidän kanssaan kommunikoivat hyötyvät tutkimuksen tuloksista, kun ymmärretään, millaisia muutoksia tapahtuu viittomisen ymmärtämisessä ja tuottamisessa iän myötä ja millä tavoin yleiskielistä viittomista kannattaa tällöin muokata. Tästä hyötyvät myös kuurot maahanmuuttajat ja muut Suomessa käytettäviä viittomakielisiä vielä opettelevat henkilöt. Kun ymmärretään, miten puutteellinen viittomakielen taito vaikuttaa esimerkiksi mahdollisuuksiin seurata viittomakielistä informaatiotuotantoa, kuten viittomakielisiä uutislähettyksiä, on mahdollista tuottaa saavutettavampaa viittomakielistä viestintää.

Lähteet

- Andersson-Koski, M. (2015). *Mitt eget språk – vår kultur. En kartläggning av situationen för det finlandssvenska teckenspråket och döva finlandssvenska teckenspråkiga i Finland 2014–2015*. Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. Saatavilla: https://www.dova.fi/wp-content/uploads/2015/07/PDF_Mitt_eget_sprak_var_kultur.pdf (lainattu 30.3.2022).
- de Bot, K. & Makoni, S. (2005). *Language and ageing in multilingual contexts*. Multilingual Matters.

- Chamberlain, C. & Mayberry, R. I. (2008). American Sign Language syntactic and narrative comprehension in skilled and less skilled readers: Bilingual and bimodal evidence for the linguistic basis of reading. *Applied psycholinguistics* 29(3), 367–388.
- Crasborn, O. (2012). Phonetics. Teoksessa R. Pfau, M. Steinbach & B. Woll (Toim.). *Sign Language: An International Handbook*. De Gruyter. 4–20.
- Crasborn, O. & Hiddinga, A. (2015). The paradox of international sign: The importance of deaf-hearing encounters for deaf-deaf communication across Sign Language borders. Teoksessa M. Friedner & A. Kusters (Toim.). *It's a small world: International deaf spaces and encounters*. Gallaudet University Press. 59–69.
- Crasborn, O. & Sloetjes, H. (2008). Enhanced ELAN functionality for sign language corpora. Teoksessa *Proceedings of LREC 2008, Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation*. 39–43. https://pure.mpg.de/pubman/faces/ViewItemOverviewPage.jsp?itemId=item_61042 (lainattu 11.5.2022).
- DiBlasi, A. (2011). Evaluating the Effects of Aging on American Sign Language Users [Master of Arts -tutkielma, Ohio State University]. Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/260385160_Evaluating_the_Effects_of_Aging_on_American_Sign_Language_Users (lainattu 8.11.2022).
- Ferguson-Coleman, E. L. (2016). Deaf with Dementia: A Narrative [Väitöskirja, The University of Manchester]. Saatavilla: [https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/theses/deaf-with-dementia-a-narrative\(7a1fb991-1902-4249-967d-bd75b14ae22e\).html](https://www.research.manchester.ac.uk/portal/en/theses/deaf-with-dementia-a-narrative(7a1fb991-1902-4249-967d-bd75b14ae22e).html) (lainattu 8.11.2022).
- Guidi, S. & Hermann-Shores, P. (2019). Warum es für Barrierefreiheit auch «Leichte Gebärdensprache» braucht Beobachtungen aus der Praxis und Überlegungen für die Forschung. *Schweizerische Zeitschrift für Heilpädagogik* 25 (2), 33–38.
- Guidi, S., Notter, C. & Weilenmann, S. (2021). *Plain Swiss German Sign Language (Plain DSGS)*. Posterisitelmä Klaara-konferenssissa 31.8.2021 (<https://www.klaara.ch>).
- Hannola, T. & Ala-Sippola, S. (2010). Kansainvälistä menoa kotikentällä. *Kielisilta* 2010(3), 12–14.
- Hoyer, K. (2004). Det finlandssvenska teckenspråket av i dag. Teoksessa A.-L. Østern & R. Heilä-Ylikallio (Toim.) *Språk som kultur – brytningar i tid och rum*. Vol. 1. Rapport från pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi Nr. 11/2004. Multiprint. 163–175.
- Hoyer, K. (2005). Vi kallade dem Borgåtecken. Det finlandssvenska teckenspråket i går och i dag. Teoksessa Östman (Toim.). *FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk*. Pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsingin yliopisto. 21–80.
- Humphrey, J. & Alcorn, B. (2007). *So you want to be an interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting* (4. painos). H & H Publishing Co, Inc.
- Jantunen, T. (2018). Viittomakielet hybridisysteeminä – hämärajaisuus ja epäkonventionaalisuus osana viittomakielten rakennetta. *Puhe ja kieli* 38(3), 109–126.
- Jokinen, V. (2018). Visuaalisempaa viittomista yli kieli- ja kulttuurirajojen [Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Visual Sign News -hanke]. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805087128>
- Katsui, H., Koivisto, M., Tepora-Niemi, S.-M., Meriläinen, N., Rautiainen, P., Rainö, P., Tarvainen, M. & Hiilamo, H. (2021). *Viitotut muistot: Selvitys kuuroihin ja viittomakielisiin Suomen historiassa 1900-luvulta nykypäivään kohdistuneista vääryyksistä sekä niiden käsittelyyn tarkoitetun totuus- ja sovintoprosessin käynnistämisen edellytyksistä*. Saatavilla: <https://vnk.fi/-/1927382/viitotut-muistot-kuuroihin-ja-viittomakieliseen-yhteisoon-kohdistuneet-oikeudenloukkaukset> (lainattu 30.3.2022).
- Kieliasiantuntijat (2021). Asioimistulkin ammattisaännöstö. Saatavilla: <https://kieliasiantuntijat.fi/fi/kieliasiantuntija-tyossa/ammattisaannosto-ja-lainsaadanto/asioimistulkin-ammatti-saannosto/> (lainattu 14.5.2022).
- Kiili, J. & Pollari, K. (Toim.) (2012). Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä. *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja* 2012(3). Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3217-3>
- Kokkonen, A. (2013). Reletulkkaus maahanmuuttajakuurolle. Viittomakielentulkkien ajatuksia ja kokemuksia reletulkkausten toimivuudesta maahanmuuttajakuurolle tulkatessa.

- [Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu]. Saatavilla: <https://www.theseus.fi/handle/10024/57442> (lainattu 8.11.2022).
- Kontturi, T. (2022). Kohti selkeämpää viittomista. Miten viittomista muutetaan, kun keskustelukumppanina on vain vähän tai jollakin tapaa rajatusti suomalaista viittomakieltä osaava viittomakielinen henkilö? [Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto]. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/81401/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202206013025.pdf?sequence=1> (lainattu 8.11.2022).
- KPO = Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma (2010). Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. *Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja* 60. *Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja* 158. Saatavilla: <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk15/> (lainattu 8.11.2022).
- Kulki-Nieminen, A. & Leskelä, L. (2012). Selkoistaminen ja tekstilajit. Teoksessa V. Heikkinen, P. Voutilainen, E. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (Toim.). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. 545–574. Saatavilla: https://www.kotus.fi/julkaisut/genrejulkaisut/genreanalyysi_tekstilajitutkimuksen_kaytanta (lainattu 8.11.2022).
- Kuurojen Liitto (2021). Kesän 2021 liittokokouksen julkilausuma. Saatavilla: <https://kuurojenliitto.fi/ajankohtaista/liittokokous-2021-julkilausuma-lapsella-on-oikeus-kasvaa-viittomakieliseksi/> (lainattu 20.4.2022).
- Kuurojen Liitto (2022). Viittomakieliset. Saatavilla: <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/> (lainattu 29.4.2022).
- Leskelä, L. (2019). *Selkokieli. Saavutettavan kielen opas*. Oppimateriaalikeskus OPIKE. Kehitysvammaliitto.
- Leskelä, L. & Uotila, E. (2020). Selkokieli saavutettavan viestinnän välineenä. Teoksessa Hirvonen & Kinnunen (Toim.). *Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Gaudeamus.
- Leskelä, L. & Virtanen, H. (Toim.) (2006). *Toisin sanoen: Selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. Oppimateriaalikeskus OPIKE. Kehitysvammaliitto.
- Liddell, S. C. (2003). *Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press.
- Maaß, C. (2020). *Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus. Balancing comprehensibility and Acceptability*. Frank & Timme.
- Manunen, J. (2020). *Lättlast teckenspråk*. Blogikirjoitus perustuu Lev i vårt språk -projektin aikana kuultuun luento: Aro, Markus 4.10.2019. Saatavilla: <http://lives.humak.fi/lattlast-teckensprak/> (lainattu 30.3.2022).
- Metzger, M. (1995). Constructed dialogue and constructed action in American Sign Language. Teoksessa C. Lucas (Toim.). *Sociolinguistics in Deaf Communities*. Gallaudet University Press. 255–271.
- Miller, P., Kargin, T., Guldenoglu, B., Rathmann, C., Kubus, O., Hauser, P. & Spurgeon, E. (2012). Factors distinguishing skilled and less skilled deaf readers: Evidence from four orthographies. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 17(4), 439–462.
- Neumann-Solow, S. (2000). *Sign language interpreting. A basic resource book*. Linstok Press.
- Nikula, K. (2015). Lapsen hyvää edistämässä: Syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutheitoikäntönnön sosiaalieettistä tarkkailua [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1596-6>
- Perniss, P. (2015). Collecting and Analyzing Sign Language Data: Video Requirements and Use of Annotation Software. Teoksessa E. Orfanidou, B. Woll & G. Morgan (Toim.). *Research Methods in Sign Language Studies: A Practical Guide*. John Wiley & Sons, Inc. 55–73.
- Pietikäinen, S., Tapionkaski, S. & Mäntynen, A. (2020). Kielelliset käytänteet kaksikielisissä vanhusten hoivakodeissa. Teoksessa K. Hippi, A. Mäntynen & C. Lindholm (Toim.). *Vanhuus ja kielenkäyttö*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 191–225.
- Plaza-Pust, C. (2012). Deaf education and bilingualism. Teoksessa R. Pfau, M. Steinbach & B. Woll (Toim.). *Sign Language: An International Handbook*. De Gruyter. 949–979.

- Pot, A., Keijzer, M. & de Bot, K. (2018). The language barrier in migrant aging. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. <https://doi.org/10.1080/13670050.2018.1435627>
- Quer, J., Cecchetto, C., Donati, C., Geraci, C., Kelepir, M., Pfau, R. & Steinbach, M. (Toim.) (2017). *SignGram Blueprint. A guide to sign language grammar writing*. De Gruyter. Saatavilla <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781501511806/html> (lainattu 9.11.2022).
- Rainö, P. (2021). Viittomakielibarometri 2020 – Tutkimusraportti. *Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita* 2021(4). Oikeusministeriö. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-860-8>
- Rantapää, M. & Pekkala, S. (2016). Changes in communication of Deaf people with dementia: A thematic interview with a close family member. *Dementia* 15(5), 1205–1218. <https://doi.org/10.1177/1471301214557183>
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2016). Puheen litterointikäytännöistä eri tutkimustarkoituksiin. Teoksessa L. Tiittula & P. Nuolijärvi (Toim.). *Puheesta tekstiksi. Puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1424. 63–86.
- Salmi, E. & Laakso, M. (2005). *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Kuurojen liitto ry.
- Sandler, W. & Lillo-Martin, D. (2006). *Sign Language and Linguistic Universals*. Cambridge University Press.
- Schönström, K., Holmström, I. & Gärdenfors, M. (2021). *Döva och hörselskadade barns tvåspråkighet. En rapport från DHT-projektet*. Forskning om teckenspråk XXIX. Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik.
- Selkokeskus (2021a). Näin kirjoitat selkokieltä. Saatavilla: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/> (lainattu 12.5.2022).
- Selkokeskus (2021b). Näin puhut selkokieltä. Saatavilla: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-puhut-selkokielta/> (lainattu 12.5.2022).
- Selkokeskus (2022). Selkomittari 2.0. Saatavilla: <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2022/04/Selkokielen-mittari-2.0.pdf> (lainattu 16.9.2022).
- Siltaloppi, S. (2019). Finlandssvenskt teckenspråk: listkonstruktion, koherens och konstruktionsgrammatik. Teoksessa M. Bianchi, D. Håkansson, B. Melander, L. Pfister, M. Westman & C. Östman (Toim.). *Svenskans beskrivning 36: Förhandlingar vid trettiosjätte sammankomsten*. Uppsala 25–27 oktober 2017. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet. 281–293. Saatavilla: <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1313414&dswid=-9486> (lainattu 27.4.2022).
- Sipronen, S. (2012). "Siinä on tulkilla työsarkaa!" Viittomakielen tulkkien ja kuurojen maahanmuuttajien ajatuksia tulkkauksilanteista [Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu]. Saatavilla: <https://www.theseus.fi/handle/10024/41418> (lainattu 27.4.2022).
- Sivunen, N. (2021). Kuurojen turvapaikanhakijoiden kielikäsityksien muokkautuminen turvapaikkaprosessin aikana. *Puhe ja kieli* 41(2). 159–178. <https://doi.org/10.23997/pk.110925>
- Sivunen, N. & P. Juva (2021). Kuurot maahanmuuttajaopiskelijat Suomen kotoutumiskoulutuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 12(5). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2021/kuurot-maahanmuuttajaopiskelijat-suomen-kotoutumiskoulutuksessa> (lainattu 27.4.2022).
- Soininen, M. (2016). Selvitys suomenruotsalaisen viittomakielen kokonaistilanteesta/Utredning om helhetssituationen för det finlandssvenska teckenspråket. *Oikeusministeriön julkaisu Selvityksiä ja ohjeita* 2016(2). Oikeusministeriö. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-490-7>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2012). *Kansallinen muistiohjelma 2012–2020. Tavoitteena muistiystävällinen Suomi*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:10. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3224-1>

- SOU (2006). *Utbildning i svenskt teckenspråk för invandrade, tfi. Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning. Slutbetänkande*. Nordstedts Juridik AB. Edita Sverige AB. Saatavilla <https://www.regeringen.se/49b6aa/contentassets/ee1ffc35f75e4ffe83d85fd800b585ca/teckensprak-och-teckensprakiga.-oversyn-av-teckensprakets-stallning-hela-dokumentet-sou-200654> (lainattu 30.3.2022).
- Stewart, D., Schein, J. D. & Cartwright, B. E. (2004). *Sign Language Interpreting: Exploring Its Art and Science* (2. painos). Allyn and Bacon.
- Takala, M. (2016). Lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen. Teoksessa M. Takala & H. Sume (Toim.). *Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus* (3. painos). Finn Lectura. 148–170.
- Torboli, H. & Pulkkinen, M. (2013). *Suomen viittomakielisten ikäihmisten hyvinvoinnin edistämishjelma*. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 69. Kuurojen Liitto. Saatavilla: https://kuurojenliitto.fi/wp-content/uploads/2021/04/Suomen-vk-ikaihminen-hyvinvoinnin-edistamishjelma_v2.8_2013.pdf (lainattu 29.4.2022).
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu painos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vauhkonen, J. (2011). Tie toimivaan tulkkaukseen. Tulkkivälitys maahanmuuttajakuurolle [Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu]. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/27922/Vauhkonen_Jenni.pdf?sequence=1 (lainattu 2.5.2022).
- Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä*. PS-Kustannus.
- Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (Toim.). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/> (lainattu 12.5.2022).
- Wallvik, B. (1997). *...ett folk utan land...* Döva och hörselskadade barns stödförening r.f. (DHBS).
- Wallvik, B. (2005). *Du måste vara döv för att förstå. Finlandssvenska dövas fotspår i historien*. Finlandssvenska teckenspråkiga r.f.
- Wenman, L. (2021). Äldre dövas rätt till stöd och service ur ett nordiskt perspektiv. Teckenspråkiga tjänster i hemvården [Opinnäytetyö, HYH inom det Sociala området, Arcada]. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/503819/Masterarbete_WenmanLena.pdf?sequence=2&isAllowed=y (lainattu 27.4.2022).
- Westerlund, E. (2021). *Bakgrund till språkplanen för finlandssvenskt teckenspråk 2021*. Finlandssvenska Teckenspråkiga r.f.

Liite 1. Haastatteluissa käytetty kysymysrunko

1. *Taustatietoja, kenen kanssa puhun tänään?*

Ammattinimike
Koulutustausta

Kielellinen tausta

kielet omassa kotona lapsena

kieliä, joiden tunneilla olit peruskoulussa ja lukiossa tms.

kieliä, joita olet opiskellut (pääaineena, tutkinnon osana)

kieliä, joita olet opiskellut kansalaisopistossa, kursseilla, töiden ohessa, tms.

kieliä, joita käytät kotona ja vapaa-ajalla nyt aikuisena

kielet töissä (nyt, parin edellisen vuoden ajan)

Mitä kommunikaatio tarkoittaa sinulle? Miksi?

Mitä kieli merkitsee sinulle?

Mikä on kieltä?

Tiedätkö, mitä selkokieli on? Ero lätt språk & klarspråk?

Mitä selkoviittominen sinulle tarkoittaa? Mitä se voisi olla?

Miten töissä määrittelette selkoviittomisen?

Selkokieli – lätt språk - klarspråk viittomat suomalaisella/suomenruotsalaisella viittomakielellä?

Lätt teckenspråk – tarkoittaako sinulle samaa kuin selkokieli?

2. *Kommunikaatio ja kieli töissä*

Millaisissa tilanteissa kommunikaatio ja kieli ovat aivan todella tärkeitä sinun työssäsi?
Miksi?

Millaisen asiakkaiden kanssa teet töitä?

Millaisia kielellisiä haasteita heillä on?

Onko jotain fyysisiä haasteita, jotka vaikuttavat myös kielenkäyttöön?

- sairauksia, joko pysyviä tai eteneviä?
- Reuma? Muistisairaudet? Kehitysvammat?
- Miten ihan vaan ikä, ilman muistisairauksia?

Olisiko jotain esimerkkejä siitä, millaisia

- muutoksia esim. dementia tuo asiakkaan kielenkäyttöön?
- haasteita autismikirjon viittojilla on?
- haasteita pakolaisilla/maahanmuuttajilla on?

Miten asiakkaiden kielelliset haasteet vaikuttavat työhösi?

Miten otat näitä haasteita huomioon?

Muokkaatko omaa viittomistasi?

Miten muokkaat omaa viittomistasi?

Millaista opastusta tai tukea olet saanut/saat/tarvitsisit tässä?

Millaisia asioita pitäisi ottaa huomioon vanhuksen kohtaamisesta ja vanhuksille tulkkauksessa?

Mikä on nyt ikääntyneille kuuroille kaikkein vaikeinta? Mitä kielellisiä haasteita?

Ovatko asiakkaat itse tietoisia omasta tilanteestaan?

- esim. muistisairas ei enää lopuksi ole tietoinen, mutta alkuvaiheessa?
- Tai jos nuoremmalla on jokin haaste, tietävätkö he itse esim. tarvitsevansa selkokieltä? Ymmärtävätkö he, että ympäristö muokkaa omaa viittomistaan heille eri tavalla kuin muille?
- Miten sitä käsitellään asiakkaan kanssa?

Miten asiakkaita opastetaan kommunikoinnissa?

Jos asiakkaalla esim. huomataan muutoksia, saako hän tukea uuden kommunikaatiotavan käyttöönotossa? Tai ohjataanko lähipiiriä jotenkin?

Teetkö yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa?

Tuleeko mieleen vielä jotain?